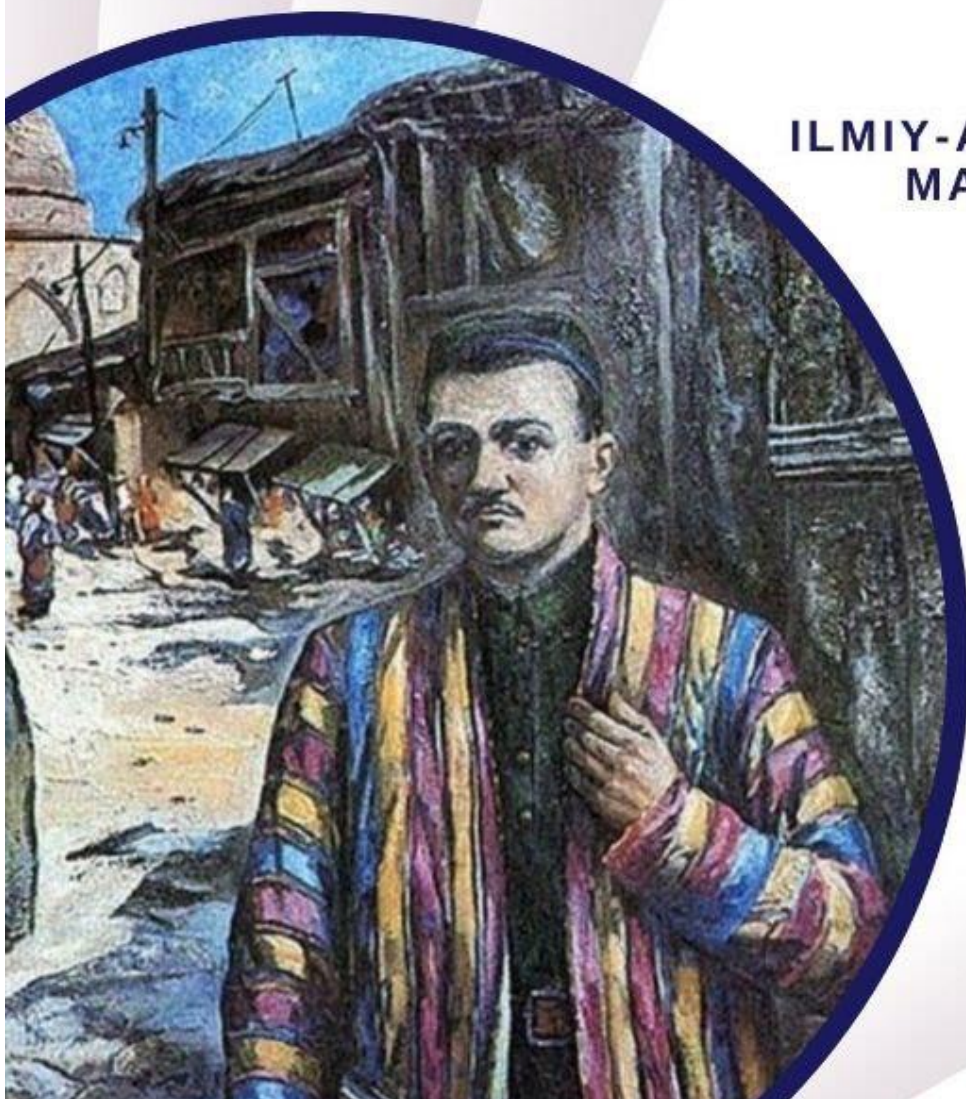

ABDULLA QODIRIY

VA

YANGI O'ZBEK ADABIYOTI

ILMIY-AMALIY ANJUMAN
MATERIALLARI

2024

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI

O‘ZBEK TILI, ADABIYOTI VA FOLKLORI INSTITUTI

**TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI**

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI YOZUVCHILAR UYUSHMASI

“ABDULLA QODIRIY IJODI VA YANGI O‘ZBEK ADABIYOTI”

**mavzusida respublika ilmiy-nazariy anjumani
to‘plami**

Toshkent – 2024

Tahrir hay'ati: **A.Ulug'ov**
 D.Xoldorov
 O.To'laboyev
 O.Usmonov
 U.Rasulova
 R.To'laboyeva

Mas'ul muharrir: **prof. Bahodir Karimov**

ABDULLA QODIRIY IJODI VA YANGI O'ZBEK ADABIYOTI

**To'plamdan respublika konferensiyasi materiallari o'rin olgan.
Maqolalarda filologiya ilmining turli sohalariga oid ilmiy kuzatishlar
jamlangan bo'lib, mazkur sohaga oid barcha mutaxassislarga mo'ljallangan.**

2. Ashurova G. Mustaqillik davri o‘zbek adabiyotida Alisher Navoiy obrazi. Monografiya. T.: 2003. B.4.
3. Fayziyev T .Temuriy malikalar. T.: 1994. B. 3.
- 4.Haydarova R. Javzo. T.: 2011. B.1
5. Isaxonova Sh. Bibixonim. T.: 2022. B.116
5. Sulstonov I. Adabiyot nazariyasi. T.: O‘qituvchi. 2005. B. 14.
- 6.Yoqubov I. Mustaqillik davri o‘zbek romonlari poetikasi. Monografiya. T.:2021. B. 31.

SIROJIDDIN SAYYID DOSTONLARINING MAVZUVIY JIHATLARI XUSUSIDA

*Doshanova Guljaxan Ismailovna,
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD) dotsent
Qoraqalpoq davlat universiteti
guljahandoshanova@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sirojiddin Sayyid dostonlarida liro-epik tasvirning o‘ziga xos xususiyatlari chuqur tahlil qilinadi. Yozuvchining ijodi o‘ziga xos lirik ruhiyat va epik ko‘lamni birlashtirgan holda, o‘zbek adabiyotida noyob badiiy yondashuvni shakllantirgan. Sayyidning dostonlarida milliy qadriyatlar va insoniy tuyg‘ular uyg‘un tarzda tasvirlanadi, bunda lirik qahramonlarning ichki dunyosi epik voqealar zanjiri bilan bog‘lanib, ularning his-tuyg‘ulari, maqsadlari va kurashlari teran tasvirlanadi.

Maqolada Sirojiddin Sayyid dostonlarida liro-epik tasvir vositalari, ya’ni obraz yaratish usullari, syujet rivoji, lirik chiziqning epik tasvirlar bilan uyg‘unligi hamda dostonlardagi badiiy vositalarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ifoda etishdagi o‘rni o‘rganiladi. Dostonlarda xalqona ruh, lirik qahramonlarning individual kechinmalari va epik qahramonlarning ijtimoiy kurashi o‘zaro birlashib, adabiy-estetik badiiy mazmun yaratadi. Ushbu liro-epik asarlarda shaxsiy va umumiy qiziqishlarning to‘qnashuvi, sevgi, sadoqat, vafo va kurash kabi mavzular teran ifodalanib, o‘zbek adabiyoti uchun noyob yondashuv namoyon etiladi.

Ushbu tahlil orqali Sirojiddin Sayyidning ijodiy uslubi, badiiy ifodaning keng imkoniyatlari va dostonlardagi lirik ruhning epik voqealar bilan uyg'unligi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Sirojiddin Sayyid, liro-epik tasvir, dostonlar, milliy qadriyatlar, lirik qahramon, epik syujet, badiiy uslub, poetik uyg'unlik, sevgi va kurash.

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the unique characteristics of lyrical-epic imagery in the works of Sirojiddin Sayyid. The author's creative works combine a distinct lyrical spirit with an epic scale, forming a unique literary approach within Uzbek literature. Sayyid's epics harmoniously depict national values and human emotions, where the inner world of lyrical heroes is intertwined with the sequence of epic events, portraying their feelings, goals, and struggles in a profound way.

The article explores the techniques of lyrical-epic imagery in Sirojiddin Sayyid's epics, including character creation, plot development, and the blending of lyrical themes with epic narratives. It examines how these artistic elements convey both national and universal values. The epics reflect a folk spirit, where the individual emotions of lyrical heroes are intertwined with the social battles of epic characters, creating a rich literary and aesthetic experience. Themes of personal and collective interests, love, loyalty, fidelity, and struggle are vividly expressed, showcasing a unique approach to Uzbek literature.

Through this analysis, the article reveals the creative style of Sirojiddin Sayyid, demonstrating the broad capabilities of artistic expression and the harmony between lyrical emotion and epic narrative in his epics.

Keywords: Sirojiddin Sayyid, lyrical-epic imagery, epics, national values, lyrical hero, epic plot, artistic style, poetic harmony, love and struggle.

Sirojiddin Sayyid zamonaviy o'zbek adabiyotining yorqin vakilidir. Uning ijodida milliy qadriyatlar va xalqning ma'naviy merosi liro-epik tasvir orqali ta'sirli tarzda ifoda etiladi. Shoirning dostonlari lirik va epik unsurlar uyg'unligi bilan ajralib turadi, bunda shaxsiy kechinmalar va ijtimoiy kurashlar bir-birini to'ldiradi.

S.Sayyid o‘z asarlarida milliy ruhni, xalqning orzu-intilishlarini, sevgi va sadoqat mavzularini teran badiiy vositalar orqali tasvirlaydi.

Uning dostonlari o‘zbek xalqining milliy o‘zligini saqlab qolish, ma’naviy qadriyatlarini yuksaltirishga xizmat qilib, xalqning ichki dunyosini epik voqealar bilan uyg‘unlashtirish orqali boy adabiy meros yaratgan. Ushbu maqola Sirojiddin Sayyidning liro-epik tasvirdagi o‘ziga xos yondashuvini, uning adabiy-estetik ahamiyatini tahlil qilishga qaratilgan.

Sirojiddin Sayyidning dostonlari o‘zbek adabiyotida liro-epik tasvirning yorqin namunasi sifatida katta e‘tiborga loyiqdir. Bu dostonlarda lirik va epik unsurlar o‘zaro uyg‘unlashib, xalqning ma’naviy hayotini, milliy qadriyatlarini va umumiy insoniy tuyg‘ularini badiiy ifodalashda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Shoirning lirik qahramonlari shaxsiy hissiyotlari va kechinmalarini epik voqealar fonida namoyon qilib, xalq hayotiga doir asosiy g‘oyalarni chuqur badiiy tahlil etadi. Aynan shu uyg‘unlik Sirojiddin Sayyid dostonlarini o‘ziga xos qiladi va o‘quvchiga kuchli ta’sir qiladi.

Dostonlarning tahlili shuni ko‘rsatadiki, lirik va epik unsurlar S. Sayyid asarlarida bir-birini to‘ldiruvchi ikki asosiy qism sifatida mavjud. Epik syujetlar keng ko‘lamli voqealarni tasvirlab, xalqning umumiy hayoti, kurashlari va orzu-intilishlarini aks ettirsa, lirik qahramonlar o‘zlarining ichki dunyosi, his-tuyg‘ulari orqali epik voqealarning badiiy-estetik mazmunini chuqurlashtiradi. Bu lirik qahramonlarning ichki kechinmalari epik qahramonlarning kurashlari bilan bog‘liq holda ifodalanib, dostonlarning badiiy qimmatini oshadi.

Sirojiddin Sayyidning dostonlarida lirik va epik uyg‘unlik orqali xalqning ijtimoiy hayotiga oid muhim masalalar yoritiladi. Masalan, sevgi, sadoqat, vafo kabi mavzular lirik obrazlar orqali ifodalanib, ularning epik tasvirlari xalqning ijtimoiy kurashlari, tarixiy voqealar va milliy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘langan. Dostonlarda lirik qahramonlar, o‘zlarining shaxsiy kechinmalari orqali xalqning umidlari, baxt va adolatga bo‘lgan intilishlarini ifodalaydi. Bu intilishlar epik syujetlar orqali keng miqyosda tasvirlanib, xalqning tarixiy va ijtimoiy hayotiga xos bo‘lgan muhim voqealar orqali ifodalanadi.

Sirojiddin Sayyidning liroepik dostonlarida lirik obrazlarning ichki kechinmalari ko‘pincha xalqning milliy qadriyatlari bilan bog‘liq bo‘lib, bu qadriyatlar o‘z navbatida epik voqealar orqali namoyon bo‘ladi. Masalan, xalqning ozodlikka, adolatga va baxt-saodatga bo‘lgan intilishlari, ijtimoiy tenglik va jamoaviy qadriyatlar dostonlarning asosiy mavzularidan birini tashkil qiladi. Lirik qahramonlar orqali ifodalangan sevgi va sadoqat epik syujetlar yordamida xalqning ijtimoiy hayotidagi muhim burilishlar, kurashlar va tarixiy voqealar bilan uyg‘unlashadi.

Dostonlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Sayyidning lirik obrazlari faqat shaxsiy kechinmalarini emas, balki xalqning umumiy ma‘naviy holatini ham aks ettiradi. Ularning individual tuyg‘ulari milliy madaniyat va qadriyatlar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, xalqning umumiy kayfiyati, orzu-intilishlari va umidlarini ifodalaydi. Bu lirik qahramonlarning ichki dunyosi va ularning epik syujetlarga bog‘lanishi badiiy mazmunni yanada boyitadi, o‘quvchiga ta‘sirchan va teran his-tuyg‘ularni yetkazadi.

Sirojiddin Sayyidning dostonlaridagi liro-epik tasvirning yana bir muhim jihati shundaki, u o‘zbek xalqining madaniy va tarixiy an‘analarini zamonaviy voqealar bilan uyg‘unlashtirib, adabiy merosni boyitishga xizmat qilgan. Shoirning dostonlari xalqning madaniy merosi va milliy qadriyatlarini asrab-avaylash, ularni kelajak avlodlarga yetkazish g‘oyasini ilgari suradi. Bu dostonlarda epik voqealar orqali milliy qadriyatlar, xalqning tarixi, madaniyati va ma‘naviyati ta‘sirchan ifodalanadi. Shu bilan birga, lirik qahramonlarning shaxsiy kechinmalari, ularning sevgi, sadoqat va kurashlari bu umumiy epik tasvirni boyitib, dostonlarning badiiy-estetik qimmati oshiradi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Sirojiddin Sayyidning liro-epik dostonlari o‘zbek adabiyotida milliy va universal qadriyatlarni birlashtirgan noyob badiiy asarlar hisoblanadi. Shoirning ijodi xalqning ma‘naviy merosini boyitish va milliy o‘zlikni saqlab qolishga qaratilgan bo‘lib, uning liro-epik tasvir usuli o‘zbek adabiyotida yangi badiiy yo‘nalish yaratgan.

Lirik va epik unsurlar uyg'unligi, xalqning ijtimoiy hayoti, shaxsiy va jamoaviy qiziqishlar o'rtasidagi to'qnashuvlar, milliy qadriyatlar va shaxsiy kechinmalarning birlashuvi Sayyid dostonlarining asosiy badiiy xususiyatlari hisoblanadi.

Shoirning ijodiy yondashuvi milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va rivojlantirishga xizmat qilgan bo'lib, uning dostonlarida o'zbek xalqining tarixiy va madaniy merosi badiiy obrazlar orqali ta'sirchan tasvirlanadi. Shu jihatdan, Sirojiddin Sayyid dostonlari o'zbek adabiyotining eng muhim badiiy-estetik yutuqlaridan biri bo'lib, xalqning madaniy va ma'naviy hayotini chuqur aks ettirgan asarlar qatoriga kiradi.

Tahlil va natijalarimizda Sirojiddin Sayyidning liro-epik dostonlarida ko'tarilgan asosiy mavzular va tasvirlar bir-biri bilan bog'langan holda, o'zbek xalqining umumiy tarixiy, madaniy va ma'naviy rivojlanishidagi rolini yanada aniqroq ko'rsatadi. Ularning ichki muammolari, orzu-intilishlari, va maqsadlari shoirning ijodida yuksak badiiy darajada tasvirlanadi. Bu esa, shubhasiz, o'quvchilarni va keng ommani fikr va his-tuyg'ularga chorlashda katta ahamiyatga ega.

S.Sayyidning dostonlarida, odatda, quyidagi asosiy mavzular va motivlar ko'rinadi:

Sevgi va sadoqat: Shoirning asarlarida sevgi mavzusi o'ziga xos ahamiyatga ega. Lirik qahramonlar o'z sevgi tuyg'ularini epik syujetlar orqali ifodalagan holda, hayotdagi sinovlar va qiyinchiliklar bilan yuzma-yuz kelishadi. Bu sevgi, sadoqat va insoniy munosabatlar doimo xalqning tarixiy va ijtimoiy hayoti bilan bog'liqdir.

Adolat va Haq uchun kurash: Sayyidning dostonlarida odatda adolatga erishish, haq va haqiqatni himoya qilish kabi g'oyalar ham muhim o'rin tutadi. Lirik qahramonlar o'z kelajagini va baxtini izlashda, adolat yo'lida kurashishga tayyorligini ko'rsatadi. Bu holat, shoirning xalqning ijtimoiy kurashlari va orzu-intilishlarini aks ettiradi.

Milliy qadriyatlar va madaniyat: S. Sayyid o'z dostonlarida o'zbek xalqining madaniy an'analarini, urf-odatlarini va tarixiy voqealarini jonlantirib, ularni badiiy

obrazlar orqali keng targ'ib etadi. Bu esa o'zbek madaniyatining yuksak darajada saqlanishiga, avlodlarga yetkazilishiga xizmat qiladi.

Sirojiddin Sayyid dostonlarida tasvirlar va sifatlar o'rtasidagi muvofiqlik va uyg'unlik o'quvchining diqqatini tortadi. U o'z ijodida lirik tasvirlar va epik voqealarni bir butun sifatida namoyon etadi. Masalan, lirik qahramonlar, o'zlarining ichki kechinmalari va his-tuyg'ulari orqali voqealarning ahamiyatini ochib beradi. Bunda, shoir qahramonlarni ko'rsatib, ularning haqiqiy his-tuyg'ulari, shaxsiy kurashlari va ijtimoiy masalalarini badiiy til orqali keltirib o'tadi.

Sirojiddin Sayyidning dostonlari, albatta, o'ziga xos va o'zbek adabiyotida muhim o'rin tutadigan asarlardir. Ularning badiiy va estetik jihatlari, xalqning urf-odatlari va qadriyatlari, shuningdek, xalqning tarixiy xotirasi bilan bog'liqdir. Sayyid ijodida liro-epik tasvirlarning uyg'unligi nafaqat dostonlarning badiiy mazmunini boyitadi, balki o'quvchiga chuqur hissiy ta'sir ko'rsatadi.

Sirojiddin Sayyid dostonlarining ta'siri ko'plab mualliflar va tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ular, albatta, adabiyotimizda zamonaviy ko'rinishlarni, yangi badiiy talqinlarni taqdim etgan. Sayyid ijodining hozirgi kunga qadar ahamiyati shundaki, u o'zbek adabiyotida milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlab qolishga yordam berib, bu qadriyatlarni zamonaviy o'quvchilarga taqdim etadi.

Ushbu tahlil natijasida, Sirojiddin Sayyid dostonlarida liro-epik tasvirlarning ahamiyati o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, kelajakda shoirning ijodini yanada chuqur o'rganish, dostonlardagi lirik va epik unsurlarni kengroq tahlil qilish, shuningdek, ularni zamonaviy talqinlarda ko'rsatish muhimdir. O'quvchilar va talabalar uchun bunday asarlarni o'rganish, xalqning madaniy merosini saqlab qolish va ularga yangicha yondashish imkonini beradi.

Shuningdek, adabiyotshunoslar, professor-o'qituvchilar va talabalar Sirojiddin Sayyidning ijodini yanada kengroq tahlil qilib, o'zbek adabiyotining boyligiga hissa qo'shishlari mumkin. Sayyid ijodi xalqning orzu-intilishlari va ma'naviy hayoti bilan bog'liq bo'lgan holda, adabiyotimizning eng yaxshi

an'alarini davom ettirish va rivojlantirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, Sirojiddin Sayyid dostonlari o'zbek adabiyotida yangicha o'rin tutadi va uning ijodi o'zbek xalqining ruhiy-madaniy merosini boyitishda davom etadi.

Sirojiddin Sayyid dostonlari o'zbek adabiyotida liro-epik tasvirning o'ziga xos namunasi sifatida ajralib turadi. Shoirning ijodida lirik va epik unsurlar o'zaro uyg'unlashib, xalqning ma'naviy qadriyatlari, orzu-intilishlari va tarixiy voqealarini chuqur badiiy ifoda etadi. Sayyidning dostonlarida sevgi, sadoqat, adolat va milliy qadriyatlar kabi asosiy mavzular keng ko'lamda yoritilgan bo'lib, lirik qahramonlar orqali insonning ichki dunyosi va ijtimoiy hayoti tasvirlanadi. Sayyidning ijodiy yondashuvi o'zbek xalqining tarixiy merosini saqlash va rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, uning asarlari milliy va universal qadriyatlarni birlashtiradi. Dostonlarining badiiy va estetik jihatlari, xalqning ijtimoiy hayoti bilan bog'liq muammolarni badiiy ifodalashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, Sirojiddin Sayyid dostonlari o'zbek adabiyotida yuksak mavqega ega bo'lib, zamonaviy o'quvchilarga xalqning ma'naviy merosini yetkazishda davom etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sayyid, S. (1987). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Rahimov, A. (2005). Sirojiddin Sayyid: Adabiy meros va tarixi. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
3. Mustaqimov, A. (2010). Liro-epik adabiyot: nazariy asoslar va amaliyot. Toshkent: Sharq nashriyoti.
4. Xudoyberdiyev, A. (2018). O'zbek dostonlari: tahlil va tadqiqotlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
5. Isroilov, I. (2012). Sirojiddin Sayyid asarlarida lirik va epik tasvir. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
6. Abdullayev, B. (2016). O'zbek adabiyotida liro-epik asarlar. Toshkent: Fan va texnologiya.

ISTIQLOL DAVRI ROMANLARIDA TEMURIY MALIKALAR SIYMOSI IFODASI.....	398
Guljaxan DOSHANOVA SIROJIDDIN SAYYID DOSTONLARINING MAVZUVIY JIHLARI XUSUSIDA.....	405
Moxira SADULLAYEVA HIKOYA SYUJETIDA BADIY PSIXOLOGIZM QO‘LLANISHINING O‘ZIGA XOSLIGI.....	411
Muhammadzoi MO‘YDINOV SHOYIM BO‘TAYEV HIKOYALARIDA MA‘NO KO‘CHISHI VA UNING TAHLILI.....	416
Kamolaxon ORIPOVA , Gulhayo QODIROVA ZAMONAVIY ADABIY JARAYON VA ADABIYOTSHUNOSLIK MASALALARI.....	424
Muxlisa HAFIZOVA G‘AFUR G‘ULOM FALSAFIY SHE‘RIYATINING ERKIN VOHIDOV IJODI SHAKLLANISHIDAGI AHAMIYATI.....	430
Munira NIYAZOVA A.YO‘LDOSHEVNING “SUNBULANING ILK SHANBASTI” QISSASI SENTIMENTAL NASR NAMUNASI SIFATIDA.....	435
Obidaxon FAYZULLAYEVA SHE‘RIY TURKUMLARDA LIRIK QAHRAMON MASALASI.....	441
Zarnigorxon MAVLONOVA USMON AZIM LIRIKASIDAGI KECHINMA TASVIRIDA RANG DETALINING QO‘LLANILISHI.....	448
Sardor JO‘RAQULOV O‘ZBEK SHE‘RIYATIDA QIT‘A JANRI TADRIJI.....	453
Maxliyoxon TURDIYEVA SAID AHMADNING ISTIQLOL DAVRI HIKOYALARIDA OBRAZLAR TALQINI.....	458
Shahnozabonu SOATOVA “OSHIQ” TURKUM DOSTONLARI: “ASIL VA KARAM” DOSTONIDAGI OBRAZLAR TALQINI.....	464
5-SHO‘BA. ADABIY PUBLITSISTIKA VA TARJIMA MASALALARI	
Sevara SALIMOVA TARJIMA ASARLARNING JAHON ADABIYOTIGA TA‘SIRI.....	468
Xosiyat ABDUQAHHOROVA TERMINOLOGIYA VA UNING TARAQQIYOTI.....	471